

Altay Kahramanlık Destanındaki Kadın İsimlerinin Dil Bakımından Tahlili

N.N. TIDIKOVA*

(Ruşçadan çev. Hanzâde GÜZELOVA)**

Özet: Özel isimler, halkın tarihî ve kültürel gelenekleriyle bağlantılıdır. Eski inanışlara göre, ad, insanın kaderini değiştirebilecek sihirli bir güce sahiptir. Bu yüzden eski Türklerde özel adların seçimine büyük önem verilirdi. Bir dilin özel ve zengin bir örneği olan destan dilinin ve bunun içinde yer alan kişi adlarının tahlili, dil tarihi ve halkın kültürünü araştırmada önemli malzeme sağlamaktadır. Bu makalede Altay kahramanlık destanında yer alan kadın adlarının tahlili yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Altay kahramanlık destanı, epik isimler, kadın adları, Altay şahıs adları, "Altay Baatırlar" destanı*

Giriş

Özel isimler, bir halkın kültürel ve tarihî gelenekleriyle bağlantılıdır. V.V. Radloff'la başlayarak Türk özel adlarının araştırılmasına olan ilgi gittikçe artmaktadır. Türklerde kişi adlarının seçimine büyük önem verilir. Çünkü "halkın eski inanışlarına göre, ismin insanın bütün kaderini değiştirebilecek sihirli bir gücü vardır". (Radloff 1893: 519,)

Altay adlarının etimolojisine ilk defa V. Verbitskiy (1893: 85-86) ve L. E. Karunovskaya (1927: 29) yönelmişlerdi. O. T. Molçanova isimleri sözlük anlamı özelliklerine göre tasnif etmeyi denemişti (1970: 189-194). Ad koyma ayinlerine dair N. İ. Şatinova'nın "Altaylılarda Kişi Adları" adlı bir makalesi vardır (1976: 138-155). Altay özel adlarının yapı bakımından kısa tahlili E.S. Kuçumeyev tarafından yapılmıştır (1999: 38-43).

* S.S.Surazakov Altaybilimi Enstitüsü/RUSYA

** Ahmet Yesevi Üniversitesi Araştırma Görevlisi /ANKARA
hanzadeg@yahoo.com

Bu makalede Altay kahramanlık destanında geçen kadın isimlerinin tahlili yapılmaya çalışılmıştır. Çünkü destan dili, bir dilin özel ve zengin bölümünü oluşturur. Bununla beraber destan dili, kendi düzeni, anlatma kaideleri ve mekân ve zaman boyutuna sahip destan dünyasının bir yansımasıdır. Altay kahramanlık destanında yer alan kadın isimlerinin hem estetik hem de bilgi verme fonksiyonu vardır.

Kadın özel adlarının tahlili için 12 ciltlik Altay Baatırlar kahramanlık destanları taranmıştır. Sonuçlara göre, Altay kahramanlık destanında çok sayıda kadın isimleri yer almaktadır. Bunların büyük bir kısmını öz Türkçe isimler oluşturmakta; bunun yanında Çin ve Moğol kökenli isimler de yer almaktadır. Kökeni tespit edilemeyen isimler de vardır.

Bu yazıda dstandaki kadın isimleri, yapı ve anlam bakımından incelenmiştir. Yapı bakımından kadın adları ikiye ayrılmaktadır: **basit** veya **tekli** (tek kelimeden oluşan) ve **birleşik** veya **türemiş** (iki veya daha fazla kelimeden oluşan).

Altay kahramanlık destanında tekli kadın isimlerinin, birleşik isimlere göre daha az olduğu tespit edilmiştir.

Tek kelime şeklindeki kadın isimlerinin yapısında bazı ekler yaygın olarak kullanılmıştır. Bu eklerden en işlek olanlar **-cı, -day, -ak** ekleridir.

-cı /-çi 'li şekil

Bu ek ile oluşan adlar, meslek veya insanın herhangi bir şeye düşkünlüğünü bildirir:

Sudurçı, *Ülgerçi* “şair kadın, yazar”, *Jangarçı* “jangar (şarkı) söyleyen”, *Argaçı* “atılğan”, *Kandıkçı* “kandık (bitki) toplayan”, *Toyçı* “düğünleri seven”, *Oyınçı* “oynak”, *Evençi* “evci” (Oğuzca “ev”den).

-day 'lı şekil

Bu ek Moğolca kökenlidir, bir özellik veya yeterliliğe sahipliği bildirir: *Amaalday* (Moğ. *am*-(ağız, söz, dil), *aldaa* (kayıp, eksiklik)- “sakin, sessiz”, *Karalday* “gözlemleyen, dikkatli”.

-ak/-ek/-ok/-k

Bir küçültme eki olarak adlar oluşturur: *Aduçak* “avcıcık”, *Borpyak* “sercecik”, *Jebelek* “uçan, sihirli”, *Torgoyok* “ipek” (Moğolca *dorgo* “ipek”).

Dstandaki tekli adlar arasında *Jılamaş* “sedef”, (jılan “yılan”+baş “baş”, şekilce yılan kafasını hatırlatan bir süs takısının adı), *Bıyansu* “memnun,

minnettar”, *Köldü* “gölü olan”, *Oturgış* “sehpa, sandalye”, *Kaspak* “çevik” vb. isimler de tespit edilmiştir.

Birleşik Kadın Adlarının Yapı Bakımından Tahlili

Altay kahramanlık destanında çok sayıda birleşik kadın adları yer almaktadır. Bunlar iki çeşittir: *birleşik* ve *ikili (çift)*.

Birleşik adlar, şu tür tamlamalardan oluşmaktadır:

1. **sıfat+isim**: *Karamay* < kara “siyah”+ may “yağ”; *Karagış* < kara “siyah”+ kış “kız”;
2. **isim+isim**: *Ayana* < ay + ana;
3. **sıfat-fiil+isim**: *Agarus* < agar “akar”+ us Moğ. “su”;
4. **iyelik ekli isim+fiil**: *Jüstükel* < jüstü “yüzle”+ kel “gel”;

İkili (çift) birleşik adların sayısı daha fazladır. Bunlar, birbirinden bağımsız ve eşit öğelerden oluşur. Genelde bu tür isimlerin öğeleri arasına çizgi konur:

Bu tür tamlamalar aşağıdakilerdir:

1. **sıfat+isim** (en yaygın olanı): *Altın-Çaçak* “altın salkım”, *Ak-Çeçek* “ak çiçek”, *Ocı-Bala* “en küçük çocuk” vb.;
2. **sıfat+sıfat**: *Aru-Çeçen* “temiz, keskin”, *Bay-Aru* “zengin, temiz”;
3. **isim+isim**: *Ay-Çeçek* “ay çiçeği” < ay+çeçek, *Jer-Kindik* “yer göbeği” < yer+kindik “göbek”, *Engir-Yıldız* “akşam yıldızı < engir “akşam”+yıldız “yıldız”;
4. **isim+fiil**: *Kün-Keldi* “gün geldi”;
5. **sıfat-fiil+isim**: *Algan-Taa* “özel hak almış”;
6. **sayı sıfatı+isim**: *Jeti Köçkö* “yedi çiğ”;
7. **zarf-fiil+sıfat-fiil**: *Tolo-Bargan* “dolagiden” < tol- “dol-“ fiilinin o’lu zarf-fiil şekli ve bar- “git-“ fiilinin –gan’lı sıfat-fiil şeklinden.

Altay kahramanlık destanında kadın adlarının çoğu açıklamalı bir anlam taşır. Bu adlar, kişi doğduğu zaman onu vasıflandırır ya da ilerideki hayatında kazanacağı nitelikleri yansıtır. Sonraki hayatında edindiği özelliklerden dolayı çocuğun adı değiştirilebilirdi. Buradan hareketle kadın adlarının anlam bakımından tasnifi aşağıdaki şekilde yapılabilir:

1. Kıymetli maden ve taşlarla ilgili adlar;

2. Geleneksel mitolojik sembollere dayanan renk veya rakamların nitelikleri ile ilgili adlar;
3. Tabiatdaki nesnelere, gökyüzü cisimleri ve havadaki değişiklikler ile ilgili adlar;
4. Günlük hayattaki nesnelere, giyim, takı ve süs eşyalarının adları ve insan faaliyetleri ile ilgili adlar;
5. Değerlendirici adlar, yani toplumsal ilişkileri (olumlu-olumsuz) yansıtan adlar;
6. Vahşi hayvanların kültü ve halkın totemlik görüşlerini yansıtan kuş ve bitki kültü ile ilgili adlar;
7. Toplumsal ve akrabalık ilişkileri yansıtan adlar;
8. İnsanın fizyolojik ve fizik özellikleri, karakteri ve eğilimleri ile ilgili bilgi içeren adlar;
9. Durum bildiren fiillerle ilgili adlar.

Böylece,

1. İçinde değerli maden ve taş adları bulunan kadın adları en kalabalık grubu oluşturmaktadır: *Altın* (65 defa geçmektedir) ve *Kümüş* “gümüş” (10 defa geçmektedir): *Altın-Tana* “altın, parlak düğme”, *Altın-Topçı* “altın düğme”, *Altın-Çaçak* “altın salkım”, *Altın-Sırğa* “altın küpe”, *Altın-Çeçek* “altın çiçek”, *Altın-Targa* “altın tombul” (Moğ. “targa” “şişman, toplu”), *Altın-Jüstük* “altın yüzük”, *Altın-Sanaru* “altın hünerli”, *Altın-Şuru*, *Altın-Şuruun* “altın mercan”, *Altın-Tangdak* “altın şafak”, *Altın-Jastık* “altın yastık”, *Altın-Küskü* “altın ayna”, *Altın-Sabar* “altın parmak”, *Altın-Sangar* “altın, eşsiz, bir tane”, *Altın-Kaldıga* “altın mirasçı”, *Altın-Tuulay* “altın tavşan” (Moğ. Tuulay “tavşan”), *Altın-Tülkü* “altın tilki”, *Altın-Savak* “yak’ın altın yünü” (Moğ. *Savag-savga* “yak’ın yünü”); *Kümüş-Tana* “gümüş düğme”, *Kümüş-Jinji* “gümüş boncuk”, *Kümüş-Koo* “gümüş güzellik”, *Kümücek-Aruv* “gümüş tazeliği”, *Temir-Karak* “demir bakış”.
2. Destanda renk adı taşıyan isimler de önemli yer tutmaktadır. Bunlar tavsifi karakter taşımaktadır ve sahiplerinin şu veya bu özelliğini yansıtmaktadır. Mesela, Ak kelimesi ile ilgili adlar (11 defa kullanılmıştır): *Ak-Baş*, *Ak-Koo* “temiz, dokunulmamış endam”, *Ak-Sanaa* “ak akıl, temiz kalpli”, *Ak-Kayçı* “ak rivayetçi, anlatan”, *Ak-Çeçek* “ak çiçek”, *Ak-Şangkı* “ak bilek”, *Ak-Şaacıngay* “beyaz porselenli ay”, *Ak-Börü* “ak kurt”, *Ak-Bökö* “ak, iyi güç”; *Kara* kelimesi ile: “kara, karanlık, esmer” (5 yerde geçmektedir): *Kara-Kadın* “kara kadın”, *Kara-*

Taaşi “kara hanım, kraliçe”, *Karamay* “kara yağ”, *Karagıs* “kara kız”; *Sarı* kelimesi ile ilgili (3 yerde geçmekte): *Sarı-Kümüjek* “sarı gümüş”, *Sarı-Koron* “sarı zehir”, *Bayana-Sarı* “sarı hazine, zenginlik”.

Şunu belirtmek gerekir ki renkle ilgili adların birkaç anlamı vardır. Mesela, “ak” beyaz, temiz, karışmamış; temiz kalpli, iyi niyetli, bakire gibi anlamlara sahiptir (Radloff, 1893: 88-95). Buna göre, *Ak-Baş* “beyaz kafa, açık renkli saç” olarak tercüme edilebilir, *Ak-Boko* ise “beyaz güç”, *Ak-Sanaa* “beyaz akıl ya da temiz kalpli, iyi niyetli” olarak çevrilebilir.

Kara ve sarı kelimelerinin anlamları arasında renk dışında “kötü, düşman” gibi anlamları da var. Mesela, *Kara-Kadın* “kötü kadın” veya *Sarı-Koron* “kötü ot, sarı zehir”.

3. Gökyüzü ve tabiat, gezegen ve yıldız kültleri ile ilgili adlar: *Ay-Tuulay* “ay tavşanı”, *Ay-Çeçek* “Ay çiçeği”, *Ay-Tana* “ay, parlak düğme”, *Ay-Sulatay* “ay güzeli”, *Kün-Kerel* “güneşli”, *Jer-Kindik* “yer göbeği”, *Engir-Yıldız* “akşam yıldızı”, *Jeti-Köçkö* “yedi çiğ”, *Altın-Tangdak* “altın şafak”.
4. a) Giyim-kuşam ve süs eşyaları ile ilgili kadın adları: *Altın-Tana*, *Altın-Topçı* (*tana* ve *topçı* “düğme”), *Altın-Sırğa* (*sırğa* “küpe”), *Altın-Jüstük* (yüstük “yüzük”), *Torko-Çaçak* “ipek salkım” (*çaçak* “salkım”), *Kümüş-Jinji* “gümüş boncuk”, (*jinji* “boncuk”);
b) Günlük hayattaki eşyalar: *Altın-Yastık* “altın yastık”, *Altın-Küskü* “altın ayna”, *Temene-Koo* “düzgün iğne”, *Oturğış* “oturak”;
c) İnsan faaliyetleri ile ilgili adlar: *Ak-Kayçı* “ak rivayetçi, anlatan”, *Sudurçı* “kutsal”, *Argaçı* “girişimci, atılgan”, *Ülgerçi* “şiir yazan”, *Kandıkçı* “kandık toplayan”, *Jangarçı* “*yangar* (şarkı) söyleyen”, *Aduçak-Emegen* “ok kadın”.
5. Kişinin değerini ve çevredekilerle olan ilişkisini ifade eden adlar: *Erke-Koo* “sevimli güzel”, *Erke-Oçı* “küçük güzel”, *Bıyansu*, *Bıyan-Sılu*/*Bıyan-Sulu* “minnettar”, *Bayım-Sur* “zenginliğim-güzelim”.
6. Hayvan, vahşi hayvan, kuş ve bitki kültü ile ilgili kadın adları: *Altın-Tülkü* “altın tilki”, *Altın Tuulay* “altın tavşan”, *Ak-Börü* “ak kurt”, *Kas-Manday* “kaz alını”, *Altın-Çeçek* “altın çiçek”, *Altın-Pargaa* “altın çimen”, *Eçey-Buuday* “dalgalanan buğday fidanı”, *Bargaa-Bagay Emegen* “küçük kara teyze”.
7. Toplumsal mevki ve akrabalık ilişkiler az sayıdaki adlarla ifade edilmiştir: *Kıs-Kaan* “prens (kağan kız)”, *Ak-Süt Ene* “beyaz süt-ana”,

Jes Eney “teneke ana”, *Jeney-Utay Emegen* “Utay Teyze”, *Oçı-Bala* “küçük kız”, *Boydong-Koo* “bekar güzel”.

8. İnsanın fiziksel özelliklerini ifade eden kadın adları: *Torgoyok* “ipek tenli, cildi güzel”, *Altın-Sabar* “altın parmak” (maharetli), *Ak-Boko* “ak güç”, *Borpiyak Emeen* “şişman kadın, tombul”, *Temene-Koo* “düzgün, düz iğne”, *Tabın-Koo*, *Erkin-Koo* “özgür endam”, *Erke-Koo* “sevimli güzel”, *Ak-Koo* “beyaz endam”, *Kümüş-Koo* “gümüş endam”. Bu isimlerdeki ikinci kelime “*koo*” “düzgün, boylu poslu, güzel” anlamındadır. Bu kelimenin Türk-Moğol paralelleri ile karşılaştırmalı tahlili, Çin prenses veya kraliçelere verilen “*hua*” unvanı ile bağlantılı olduğunu gösterir. Bu kelimenin kökeni, Tibetçe “*go*” (kutsal, erdemli) kelimesine de uzanabilir.
9. Durum veya hareket fiilleri ile ilgili adlar: *Kün-Keldi*, *Tolo-Bargan* “dolu gitti” vb. çocuğun doğum zamanını ve ortamı ifade eder.

Altay kahramanlık destanında İncil’de yer alan şu isimlere de rastlanmaktadır: *Mariya*, *Abram*, *Moos*. Bunların etimolojisini açıklamak zordur, Altay destanında yer almasının sebebi de açık değildir. Üstelik *Abraam* ve *Musa* İncil’de erkek isimleridir. Büyük bir olasılıkla bu özellikle de *Ulagan* bölgesinde- Altaylıların Hristiyanlaşması ile bağlantılıdır. Destan anlatmalarında bu isimleri kullanan *Kalkin* de aslen buralıdır. Belirtmek gerekir ki, Altay kahramanlık destanında kelime yapısı bakımından erkek ve kadın isimleri arasında fark yoktur. Bu yüzden destan anlatanın, beğendiği erkek adlarını kadın adları olarak kullanması çok doğaldır.

Altay kahramanlık destanındaki kadın adlarının incelenmesinden şu sonuçlar çıkarılabilir:

Bu isimler, yapı bakımından ikiye ayrılmaktadır: **tekli** (basit) ve **birleşik**. Birleşik adların sayısı tek kelimedenden oluşan adlara oranla daha fazladır. Bunun başlıca nedeni, Altay isimlerinin genelde tavsifi özellik taşımasıdır. Birleşik isimler de iki çeşittir: *birleşik* ve *ikili* (*çift*) isimler.

Kadın adlarının anlam bakımından tahlili, Altaylıların düşünce ve dünya görüşünü yansıtan 9 grup isim ayırmamızı sağlamıştır.

Adların tahlili, destanın bütün kelime kadrosu gibi özel kadın adlarının da, dilin tarihî gelişim sürecini ve yakın dil ilişkilerini yansıttığını göstermiştir. Bu yüzden isimlerde Türkçe ve Moğolca kelimeler dışında az da olsa Oğuz, Çin ve Rus dillerinden alıntılara da rastlanır. Sanskritçe (Sudur) ile tek tük olan benzerlikler ise, direkt dil etkileşi-

mi sonucunda değil, başka bir dil aracılığıyla ortaya çıkmış olabilir. Çoğu isimlerin anlamları açıklanabilir. İsimlerde Altaylıların insana verdikleri nitelikler yansıtılmıştır.

Kişi adları, dil tarihi, halkların dil ve kültürel ilişkileri ile ilgili çeşitli meselelerin aydınlatılması için kıymetli bir malzemedir. Epik isimlerde, Altaylıların geleneksel kültür ve dünya görüşüne dair ipuçları taşıyan milli kimlikleri ortaya çıkmaktadır.

Kaynaklar:

- VERBİTSKAYA, V.İ. (1893), *Altayskiye İnorodtsı*, (Altay Halkları), Moskova.
- KARUNOVSKAYA, L.E. (1927), *İz Altayskih Verovaniy i Obradov, Svazannih s Rebenkom*, (Altaylıların Çocukla İlgili İnanç ve Ayinlerinden), *Sb. M A E*, C. 6, Leningrad.
- KUÇUMEYEV, E.S. (1999), “Strukturno-Obrazovatelnyy Analiz Altayskih Liçnih İmen”, (Altayca Kişi Adlarının Yapısal Tahlili), *Altay i Tsentralnaya Aziya: Kulturno-İstoriçeskaya Preyemstvennost* (Altay ve Orta Asya: Kültürel-Tarihî Etkileşim), Gorno-Altaysk.
- MOLÇANOVA, O.T. (1970), “Motivirovaniye Liçniye İmena u Altaytsev”, (Altaylılarda Kişi Adlarının Anlamlandırılması) *Liçniye İmena v Proşlom, Nastoyaşem i Buduşem* (Özel Adların Dünü, Bugünü ve Yarını), Moskova.
- RADLOFF, V. V. (1893), *Opit Slovarya Türkskih Nareçiy*, (Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi), C. 1, St-Petersburg.
- ŞATİNOVA, N.İ. (1976), “Liçnoye İmya u Altaytsev”, (Altaylılarda Kişi Adları), *Voprosı Altayskogo Yazıkoznaniya* (Altay Dilbilimi Meseleleri), Gorno-Altaysk.

Altay Kahramanlık Destanında Geçen Kadın Adlarının Listesi*

A

- Abakay-Taadı** (VIII c., Ak-Çabdar attu Altın-Boko, S.53)
- Abakay-Taajı emegen** (V. C., Ölöştöy, 123)
- Abram-Moos Kara-Tajı** (X. C., Kan Jeeren attu Kan-Altın, 144)
- Aduçak Emegen** (VII. C., Kan-Kurkudeydin uulı Kan-Kapşukay, 122)
- Ağarus** (XII. C., Kan-Kapçıkay, 70)
- Ak-Baş Emegen** (Ul.I, Kozın-Erkeş, 127)
- Ak-Baş** (V, Katan-Kökşin le Katan-Mergen, 205)
- Ak-Bökö** (Ul.II, Barçın-Bökö)
- Ak-Çeçek** (VII, Kan-Kapçıkay, 134)

- Ak-Kayçı** (VI, Altın Mize, 22)
Ak-Koo (V, Ölöştöy, 196)
Ak-Sanaa (Ul.I, Altınak Mergen, 377)
Ak-Süt Ene (X, Jılगाş Uul, 156)
Ak-Şaacıngay (I, Ak-Tuuji, 168)
Ak-Şangkı (I, Ulag, Malçı-Mergen, 82)
Algang-Taa (I, Kögütey, 88, 94)
Altın-Çaçak (I, Altın-Tuuyı, 145; VII, Katan-Bergen, 213, VI, Kan-Jegey, 200; IX, Solotoy-Mergen, 136; X, Kan Jeeren attu Kan-Altın, 32 118-119; Ul. II, Barçın-Bökö).
Altın-Çeçek (I, Katan-Koo; VI, Alaktay, 187; VII, Kurman-Taaı, 70; XII, Ak-Biy, 151; Ul. II, Barçın- Bökö, İvanak, Ul. II, Er-Samır)
Altın-Jastık (V, Ölöştöy, 184)
Altın-Jüstük (VI, Kaan-Altın, 177, 179, VII, Kaan-Jegey, 197, 230)
Altın-Kıldaga (VIII, Üç Kulaktu ay kara at, 160; X, Ösküs Uul, 32)
Altın-Küskü (Ul., I, Ösküs-Uul, 32)
Altın-Pargaa (XII, Kan-Kapçıkay, 122)
Altın-Sabar (VIII, Üç Kulaktu ay kara at, 138)
Altın-Sanaru (VII, Boo-Çerü akazı, Boodoy-Koo sınızı, 172)
Altın-Sangar (Ul., II, Er-Samır, 24)
Altın-Savak (XII, Kan-Kılış, 239)
Altın-Sırğa (Ul., I, Altınak-Mergen, 377; V, Ölöştöy, 6, Jangar; V, Katan-Kökşin le Katan-Mergen, 206)
Altın-Şuru (IX, Ooçı-Bala, 37; X, Ösküs Uul, 81; Kan-Kapçıkay, 23)
Altın-Şuruun (V, Ölöştöy, 162)
Altın-Tana(I, Kögütey, 105; Ul. I, Aytünüke, 233; Ul. I, Ak-Tayçı, 305; V Katan-Kökşin le Katan-Mergen, 226; VI, Ösküs Uul, 237; VII, Kan-Jereen attu Kan-Jekpey, 82; VIII, Kan-Kıpçakay, 6; VIII, Kara-Sağıştu Katkı-Mergen, 202; Ul. II, Er-samır, Ul. II, Barçın-Bökö; Ul. II, İvanak)
Altın-Tangdak (VII, Bar-Çokır attu Kuday uulu Katan-Koo 1108; Ak-Biy, 129)
Altın-Targa (VI, Kan-Altın, 118; XI Almis-Kaan, 55; XI, Kün Kılгалu küreng attu Kuday uulu katan-Koo 1108; XII, Ak-Biy, 129)
Altın-Topçı (V, Ölöştöy, 16; VII, Kan-Jegey, 222; VII, Kan-Kapçıkay, 41; IX, Karu Küreng attu Kan-Küler, 201; Ul. I, Ak-Toyçı, 293; Ul. I, Altınak-Mergen; Ul. II, Er-Samır, 19)
Altın-Torgı (X, Jılगाş Uul, 162)
Altın-Torloy (VI, Altın-Mize)
Altın-Tuuji (I, Altın-Tuuji, 142)
Altın-Tuulay (Ul. I, Ösküs Uul, 104)
Altın-Tülkü (XII, Kan-Kılış, 206)
Amalday Emegen (VII, Kan-Kapçıkay, 6)

- Amır-Sanaa** (VII, Bar-Çookır attu Bayıng-Koo)
Argaçı (VIII, Boodoy-Mergen, 92)
Aru-Çeçen (IX, Kara Küreng attu Kan-Küler, 187)
Ayana (XI, Almış-Kaan, 19, 34)
Ayana-Aru (XII, Kan-Kapçıkay, 70)
Ayar-Aru-abakay (Ul. II, Ak-Biy le onıng bilez, 167)
Ay-çeçek (XI, Altın Saadak, 246)
Ay-Sulataı (XI Almış Kaan, 23)
Ay-Tana (I, Altın-Tuuji, 136, XI, Altın-Saadak, 196-200 ve devamı, XI, Almış-Kan, 19, 134; Ul. I, Aytünükte, 233)
Ay-Tuulay (XI, Altın Saadak, 228, 236, 241, 246, 264)

B

- Barga-Bagay Emegen** (VIII, Temene-Koo, 101)
Bayan (Ul. I, Közüyke, 207)
Bayana Aru (X, Kan-Jereen attu Kan-Altın, 112)
Bayana-Sarı (XI, Almış-Kaan, 81)
Bayan-Sılu (VIII, Kan-Kürkedeyding uulu Kan-Kapşukay, 121; Ul. II, Er-Samır, 64)
Bay-Aru (XI, Altın-Saadak, 249)
Bayım-Sur (Ul. I, Kozım-Erkeş, 158)
Bayın-Sur (VII, Ak-Çabdar attu Altın-Bökö, 74)
Bıyansu (Ul. I, Soy-Solong, 258)
Bıyan-Sultı (Ul. II, Barçın-Bökö)
Boodoy-Koo (VII, Boo-Çerü akazı, Boodoy-Koo sıynızı, 169)
Borbıyak Emegen (X, Toymong-Koo, 154)
Boydong-Koo (Ul. I, Boydong-Kökşin, 342)
Bökön-Taajı (VII, İrbis-Buuday, 13)

E

- Eçey-Buuday Abakay** (Ul. II, Ak-Biy le onıng bilezi, 167)
Elben-Jalang (VI, Alaktay, 180)
Engir-Jıldıs
Erke-Karakçı (Ul. I, Alıp-Manaş, 9; Ul. I, Ak-Toyçı, 311)
Erke-Koo (Ul. I, Közüyke)
Erke-Oçı (Jangar)
Erke-Tana (Ul. I, Közüyke)
Erke-Toldo (Ul. II, Kara-Küreng attu Kan-Küler)
Erke-Toylong (XII, Kan-Kapçıkay, 34)
Erkin-Koo (Ul. I, Kökin-Erkey, 269)

Erlık-Biydin Abakayı (Ul. I, Ösküs Uul, 120)

Ermen-Çeçen Abakay (Ul. II, Er-Samır)

Ermen-Çeçen (V, Ölöştüy; Ul. I, Soy-Solong, 246; Ul. I, Boydong-Kökşin, 342.; Ul. I, Altın-Manaş, 7; Altay-Buçay, 52; VII Alaktay, 180)

Evençi (XII, Ak-Toyçı, 186)

J

Jangarcı (Jangar)

Jaraa-Çeçen (V, Ölöştöy, Ul. I, Altay-Buuçay, 52)

Jebelek Emegen (VIII, Kan-Kürküdeyding uulı Kan-Kapşukay, 132; Kan-Jeeren attu Kan-Altın, 117)

Jengey-Utay Emeen (VII, Altın-Mize, 17)

Jer-Karamçı (Ul. II, Tangzı Baatır, 251)

Jer-Kidik Enezi (Jangar)

Jes-Eney (VII, Bar-Çookır attu Bayıng-Koo, 156)

Jeti-Köçkö (VIII, Kan- Kürküdeyding uulı Kan-Kapçıkay, 121)

Jılamaş (VI, Köstö-Mergen, 60)

Jüstükey (XII, Ak-Tamçı, 168)

K

Kandıkçı (Ul. II, barçın-Bökö)

Karagıs (XII, Kan-Kılış, 190)

Kara-Kadın (VII, Kan-Jeeren attu Kan-Jekpey, 79)

Karalday-Emeen (VII, Bar-Çookır attu Altın-Koo, 145)

Karamay Emegen (VIII, Ak-Çabdar attu Altın-Bökö, 66)

Kara-Taaji (VIII, Temene-Koo, 113; Jangar)

Kas-Manday (V, Ölöştöy, 5)

Kaspak (Ul. I, Aytünüke, 221)

Kıs-Kaan (Ul. I, Aytünüke, 221)

Köldü Emeen (XII, Kan-Kapçıkay, 9)

Kümüjek-Aru (V, Katan Kökşin le Katan-Mergen, 231; Ul. I, Altın-Manaş, 8)

Kümüş Jinji (VI, Ösküs-Uul, 33)

Kümüş-Koo (Ul. II, Altın-Koo)

Kümüş-Sırğa (VII, İrmis-Buuday, 33)

Kümüş-Tana (VII, Kurman-Taaji, 72; Ul. II, Er-Samır, 34)

Kün Kerel (V, Ölöştöy)

Kün-Keldi (VII, Köstöy Mergen, 82)

M

Mariya (XII, Kan-Kapçıkay, 68-70)

O

- Oçı-Bala** (IX, Oçı-Bala, 6)
Oçıra-Manji (IX, Oçı-Bala, 5)
Oturğış (VII, Oturğış, 47)
Oyınçı (XII, Ak-Tayçı, 168)

S

- Sarı-Koron** (Ul. II, Er-Samır, 37)
Sarı-Kümüjek (V, Katan-Kökşin le Katan-Mergen, 264)
Serel Tekey (VI, Altın-Mize, 11)
Sudurçı (I, Aybıçı la Karatı-Kaan, 234)

T

- Tabın-Koo** (VI, Altın-Mize, 31)
Tara-Kadın (VII, İrbis-Buuday, 5)
Temene-Koo (I, Kögütey, 99; I, Kan-Buuday, 24; VIII, Ak-Çabdar attu Altın-Bökö, 75; VIII, Kan-Kürküdey uulu Kan-Kapşagay, 126; Ul. I, Altay-Buuçay, 75; Ul. I, Ak-Tayçı, 337)
Temir-Karak (IX, Ak-Kaan la Kübür-Kaan, 119)
Tolo-Bargan (XII, Kan-Kılış, 192)
Torgoyok (XII, Joonoy-Bökö, 186)
Torko-Çaçak (Ul. II, Ak-Biy le oning bilezi)
Toyçı (Toymon-Koo, 138)

U

- Ulan-Çeçen** (VII, İrbis-Buuday)

Ü

- Ülgerçi** (Ul. I, Altay Buuçay, 72)

Açıklama

* Burada, on iki ciltten oluşan Altay Baatırlar adlı kahramanlık destanı taranarak tespit edilen kadın adları ve bu adların geçtiği yerler verilmektedir.

A Linguistic Analysis of Women's Names in Altai Heroism Legend

N.N. TIDIKOVA*

(Translated from Russian by Hanzâde
GÜZELOVA)**

Abstract: Personal names are confined with cultural and historical traditions of the nation. As early people believe, names have magic power which can influence on person's life. That is why the choosing name has been so important for Turks. Analysis of personal names, particularly taking place in epical text, which is the rich and special layer of language, gives unvaluable materials for studying history of language and culture of people.

In this paper we tried to analyse the woman's names in Altai heroism legend.

Key Words: *Altai heroism legend, epic names, women's personal names, Altai personal names, legend "Altai Baatırlar"*

* *Institute of Altaistic after S.S.Surazakov-RUSSIA*

** *Research assistant of Ahmet Yesevi University-ANKARA*
hanzadeg@yahoo.com

Лингвистическая Характеристика Женских Имен в Алтайском Героическом Эпосе

Н.Н. ТЫДЫКОВА*

(перевод с рус. Ханзады ГУЗАЛОВОЙ)**

Резюме: Личные имена соотносятся с культурно-историческими традициями определенного народа. По древним народным представлениям имя обладает магической силой, влияющей на судьбу человека. Вот почему выбору имени у тюрков придавалось особое значение. Анализ личных имен, особенно занимающих место в эпическом тексте, который в свою очередь является богатым и своеобразным пластом языка, дает ценнейший материал по изучению истории языка и культуры народа.

В данном сообщении сделана попытка проанализировать женские личные имена в алтайском героическом эпосе.

Ключевые слова: алтайский героический эпос, эпические имена, женские личные имена, атайские личные имена, сказание “Алтай Баатырлар”

* Институт алтаистики им. Суразакова-РОССИЯ

** Ассистент-исследователь Университета Ахмета Ясави-АНКАРА
hanzadeg@yahoo.com

